

Tariq Ali

De tio bästa böckerna om den ryska revolutionen

Ur *The Guardian*, 12 april 2017.

Etthundra år efter den ryska revolutionen har historien enligt de flesta historiker uttalat sin dom. Oktober 1917 har förpassats till ett förflutet som aldrig kommer att upprepas, precis som vagnarna till giljotinen i Paris 1793 eller Charles I:s offentliga avrättning utanför slottet i Westminster. Historien upprepar sig inte, inte ens som fars, men återklängen från den finns kvar.

Det jag ville göra i *The Dilemmas of Lenin: Terrorism, War, Empire, Love, Revolution* [Lenins dilemman: terrorism, krig, tsardöme, kärlek] var att sätta in Lenin i sitt riktiga historiska sammanhang som en ytterst begåvad politisk strateg och tänkare, som mer än någon annan politisk personlighet dominerade formandet av förra seklet. För att lyckas med det måste man i detalj studera de två politiska tankeströmningar – anarkistisk terrorism och europeisk socialdemokrati – som Lenin införlivade och överskred för att skapa en ny syntes.

Han var varken ett helgon eller en totalitär diktator, de två roller som han tilldelades efter sin död 1924. Dolt bakom det kaos och den misär som det fruktansvärda inbördeskriget mellan de röda och vita arméerna (de sistnämnda med stöd från Storbritannien, USA, Frankrike och deras allierade) orsakade, fanns en strimma av förnuft.

Lenin tappade aldrig denna strimma ur sikte, och under sina sista år, förlamad av ett slaganfall och instängd i sitt arbetsrum, återkom han med kraft för att fördöma sin egen sidas brister, och hävdade envist att om inte revolutionen regelbundet förnyade sig så skulle den misslyckas. Han upprepade ofta att ”en bolsjevik som inte drömmer är en dålig bolsjevik”. Hans egen dröm var en stat efter modell från den besegrade Pariskommunen 1871. Denna dröm var bakgrund till min roman *Fear of Mirrors* [Rädsla för speglar] som jag började skriva strax efter Berlinmurens fall (och som nyligen har kommit i nyutgåva på Verso). Under de årtionden som följde lämnade inte revolutionens tragedier mina tankar, ty oktober 1917 har varit en händelse som har format min generation och spökarna från den smög runt på gatorna i Paris, Saigon och Prag 1968.

Att på nytt läsa böcker om 1917 och Lenins egna skrifter utan något praktiskt syfte väckte många minnen och gav många tillfällen till upptäckter. Av de fyra verk jag anser vara omistliga skrevs två av ryssar och två av amerikaner. Samtliga följande verk hjälper till att bredda ens förståelse.

1. *Ryska revolutionens historia*, av Leo Trotskij.

Denna glödande, partiska och vackert skrivna redogörelse av en av revolutionens viktigaste deltagare skrevs under hans landsflykt på ön Prinkipo i Turkiet, och är fortfarande en av de bästa redogörelserna för 1917. Ingen kontrarevolutionär, konservativ eller liberal har kunnat tävla med denna berättelse.

2. *Russian Revolution 1917: A Personal Record* [Ryska revolutionen 1917: ett personligt vittnesbörd], av N N Suchanov.

Denna bok var nödvändig läsning för revolutionens första historiker. Suchanov var en vänstermensjevik som var fientligt inställd till Lenin, och som var närvarande i Petrograd både i februari och oktober. Han är ett av få tillförlitliga ögonvittnen, om inte det enda, som dokumenterade Lenins ankomst till Finlandsstationen och sedan följde honom till bolsjevikernas högkvarter en timme senare. Hans överdrivet anspråkslösa redogörelse för utbrottet i februari förmedlar hans sätt att skriva:

Tisdag den 21 februari 1917. Jag satt i mitt kontor i Turkestandelen [på jordbruksministeriet]. Bakom en mellanvägg skvallrade två maskinskriverskor om livsmedelsproblem, långa köer i affärerna, oroligheter bland kvinnorna, ett försök att bryta sig in i en lagerlokal. ”Vet du”, sa plötsligt en av damerna. ”Om du frågar mig så är det början på en revolution!” Dessa flickor förstod inte vad en revolution var. Och inte heller jag trodde på dem.

3. *Tio dagar som skakade världen*, av John Reed.

En äventyrlig radikal från amerikanska östkusten hade skickats för att täcka revolutionen och blir hypnotiserad av den. Hans reportage slås ihop till en bok som fick en enorm inverkan i USA och på andra ställen. Flera decennier senare gjorde Warren Beatty film av den, *Reds*, där de mest upphetsande avsnitten var de delar där vittnen som hade känt Reed förekom.

4. *Through the Russian Revolution* [Genom den ryska revolutionen], av Albert Rhys Williams.

Williams befann sig redan i Petrograd när Reed anlände, och han fungerade som en lugnande handledare åt sin vildare och mer aktivistiska kollega. Hans bok är på vissa sätt ett mer gediget arbete, och till det bidrar flera samtal med Lenin och andra bolsjeviker, liksom med deras motståndare.

5. *Year One of the Russian Revolution*, [Ryska revolutionens första år], av Victor Serge.

Detta var Serges första icke litterära verk, som skrevs i slutet av 1920-talet, och som han beskrev det ”i fristående delar som var och en kunde göras färdig var för sig och snabbt skickas utomlands.” Boken är både ett tecken på revolutionens popularitet och den hårda nödvändighet som påtvingades det röda Petrograd när det ställdes inför den vita kontrarevolutionen. Han arbetade på År två när han 1936 fick tillstånd att lämna Stalins Ryssland. Den hemliga polisen beslutade sig för att behålla hans manuskript och även manuskriptet till en färdig roman, och båda försvann ur deras arkiv.

6. *The Commissariat of Enlightenment* [Upplysningskommisariatet], av Sheila Fitzpatrick.

En fängslande redogörelse för en institution som genomförde revolutionens kulturella och utbildningspolitik efter 1917. Kommissarie var Anatolij Lunatjarskij, vars beskrivning av sig själv som ”en bolsjevik bland intellektuella och en intellektuell bland bolsjeviker” var något överdriven, med tanke på att centralkommittén dominerades av intellektuella: Lenin, Bucharin, Trotskij för att bara nämna några få.

7. *En sexuellt emanciperad kommunistisk kvinnas memoarer*, av Alexandra Kollontaj.

Kollontaj var en ståndaktig motståndare till Första världskriget, bröt med de moderata socialister som stödde kriget, anslöt sig till bolsjevikerna och blev en livskraftig figur inom den rörelse för kvinnans frigörelse som hon kämpade för hela sitt liv. Hon var den första kvinnan någonsin att bli utnämnd som ambassadör till Norge och skrev: ”Jag insåg att jag därmed hade uppnått en seger *inte bara för mig själv* utan för kvinnor i allmänhet ... När jag då och då får höra att det verkligen är anmärkningsvärt att en kvinna har blivit utnämnd till en så ansvarsfylld post, så tänker jag alltid för mig själv att när det kommer till kritan ... så är det alldeles speciella här att en kvinna som jag, som har gjort upp med dubbelmoralen och som aldrig har dolt det, accepterades i en kast som än idag troget upprätthåller traditionerna och pseudomoralen.”

8. *Roots of Revolution: A History of the Populist and Socialist Movements in 19th-century Russia* [Revolutionens rötter: en historia om de populistiska och socialistiska rörelserna i 1800-talets Ryssland], av Franco Venturi.

Venturi fick tillgång till de förseglade arkiv i Moskva som innehöll dokument från och om den anarkistiska terrorismen, och han använde dem väl. Även om han är ledsen över att hans sovjetiska kollegor stängdes ute så skrev han något av ett mästerverk om bolsjevikernas föregångare.

9. *Towards the Flame: Empire, War and the End of Tsarist Russia* [På väg till lågorna: imperium, krig och slutet för det tsaristiska Ryssland], av Dominic Lieven.

Det första kapitlet förklarar ensamt varför revolutionen väntade på att få hända. En imponerande redogörelse för ett imperium i förfall och en tsar som ”skapade ett hål mitt i beslutsfattandet som han inte lyckades fylla.”

10. *Om proletariats uppgifter i den nuvarande revolutionen/Aprilteserna*, av Vladimir Iljitsj Lenin.

I tider av kris utvecklade Lenin sitt tänkande i koncentrerad form som teser som var tydliga, korta och koncisa. Han hatade att slösa med ord. I Aprilteserna argumenterade han för en socialistisk revolution mot ”den marxistiska ortodoxin”. Det var denna politiska taktiks framgång bland arbetarmassorna som fick en majoritet av väljarna i städerna till bolsjevikernas sida. Lenins framgång spred marxismen över världen, och *Kommunistiska manifestet* blev den mest publicerade texten efter bibeln.

Översättning från engelska, Göran Källqvist. Original:

<https://www.theguardian.com/books/2017/apr/12/top-10-books-about-the-russian-revolution-tariq-ali>

Lästips

Av de rekommenderade texterna finns samtliga med svensk titel på marxistarkiv.se:

Leo Trotskij: [Ryska revolutionens historia del 1](#), [Del 2](#) och [Del 3](#)

John Reed: [Tio dagar som skakade världen](#)

Alexandra Kollontaj: [En sexuellt emanciperad kommunistisk kvinnas memoarer](#)

V I Lenin: [Om proletariats uppgifter i den nuvarande revolutionen](#)

Flera av de rekommenderade engelskspråkiga texterna finns också på nätet:

Albert Rhys Williams, [Through the Russian Revolution](#)

Victor Serge, [Year One of the Russian Revolution](#)

Franco Venturi, [Towards the Flame: Empire, War and the End of Tsarist Russia](#)